

UOT 364.4

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA SOSIAL-İQTİSADI İSLAHATLARIN YOXSULLUĞUN AZALDILMASINDA ROLU

¹MƏMİYEV CAVİD MƏHƏRRƏM oğlu

²BÜNYADOV ZAHİD VAHAB oğlu

Sumqayıt Dövlət Universiteti, 1-dosent, 2-baş müəllim

cmmiyev@mail.ru, bunyadov82@mail.ru

Açar sözlər: dövlət, sosial, iqtisadi, islahat, yoxsulluq

Azərbaycan Respublikası 1991-ci il 18 oktyabrda öz dövlət müstəqilliyini bərpa etsə də ilk dövrlərdə böyük sosial, iqtisadi, siyasi məhrumiyətlərlə üz-üzə qalmışdı. Belə ki, Sovetlər Birliyi daxilində mövcud olmuş iqtisadi, əlaqələr tənəzzülə uğramış yeni münasibətlər isə hələ formalaşmamışdı. Ölkədaxili siyasi çəkişmələr vəziyyəti daha da ağırlaşdırdı.

1993-cü ildə Ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə ikinci qayıdışı ilə ölkəmizin müasir sosial-iqtisadi yüksəlişinin əsası qoyulmuş oldu ki, burada da siyasi sabitliyin bərqərar olunması mühüm rol oynadı. 1994-cü ilin sentyabr ayında imzalanmış “Əsrin müqaviləsi” gələcək böyük layihələrin reallaşdırılması baxımından əlverişli zəmin oldu. 1990-cı illərin 2-ci yarısında, o cümlədən 2000-ci illərin əvvəllərində həyata keçirilmiş islahatlar respublikamızın sosial-iqtisadi inkişafında əhəmiyyətli rol oynamış oldu. Qeyd etmək lazımdır ki, müstəqilliyin Heydər Əliyev mərhələsində Azərbaycanda sosial siyasətin başlıca istiqamətləri-sosial prioritetləri əsasən pensiya islahatları, güzəşt və imtiyazların müavinətlərlə əvəz edilməsi, yoxsulluğun azaldılmasından ibarət olmuş və eyni zamanda ölkəmizdə onların səmərəli həlli yolları tapılmışdır. Sosial siyasət sahəsində əhəmiyyətli addımlar yalnız ölkə iqtisadiyyatının tənəzzüldən çıxmasından daxili sabitliyin təmin edilməsindən, möhkəm dövlətçiliyin yaradılmasından sonra atıldı. Ayrı-ayrı kateqoriyaları təmsil edən şəxslərin sosial müdafiəsi üzrə müxtəlif qanunlar - “Şəhid adının əbədiləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlər haqqında”, “Çernobıl qəzasının ləğvində iştirak etmiş və həmin qəza nəticəsində zərər çəkmiş vətəndaşların statusu və sosial müdafiəsi haqqında”, “Veteranlar haqqında” və s. Qanunlar qəbul edildi, şəhid ailələrinin, qaçqınların və məcburi köçkünlərin, Vətən müharibəsi və 20 Yanvar əlillərinin, veteranların sosial təminatının yaxşılaşdırılması istiqamətində çoxsaylı fərman və sərəncamlar imzalandı. [7, s.132]

Yoxsulluğun minimuma endirilməsi, əhalinin rifah halının maksimum yüksədilməsi müasir dövrdə hər bir inkişaf etmiş, sivil dövlətin öz qarşısına qoyduğu ən əsas məqsədlərdən biri və bəlkə də birincisidir. Bu baxımdan respublikamızda lazımı addımlar atılmış və müasir dövrdə də atılmaqdadır. Sosial siyasətin və sosial tərəqqinin tam inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuş müstəqil Azərbaycan bu inkişafa heç də asan yolla çatmamışdır. Sosial ədalət prinsiplərinin bərqərar olmasına ölçülüb-biçilmiş və planlı sosial siyasət strategiyasının həyata keçirilməsi yolu ilə nail olunmuşdur. Əsası Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş bu uğurlu sosial siyasət strategiyası prezident İlham Əliyev tərəfindən daha da uğurlu davam etdirilmiş və etdirilməkdədir.

Sosial-iqtisadi inkişafın Azərbaycan modeli ölkənin kompleks və hərtərəfli inkişafı, həmçinin də yoxsulluq səviyyəsinin minimuma endirilməsi deməkdir. Hərtərəfli inkişaf, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi isə öz növbəsində əhalinin məşğulluğu baxımından müsbət şərait yaradır. Belə də ölkənin artan gəlirlərinin verdiyi imkanlardan yararlanaraq, ölkə vətəndaşlarının gəlirlərini artıraraq neft kapitalını “insan kapitalına” çevirmək mümkündür. Bu sosial-iqtisadi inkişaf kontekstində, heç şübhəsiz ki, son illərdə ardıcıl həyata keçirilən dövlət proqramlarının rolu olduqca önəmlidir. Azərbaycan hökumətinin qəbul etdiyi dövlət proqramlarında əsas yeri, heç şübhəsiz, regionların

sosial-iqtisadi inkişafı tutur. Ölkə prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət Proqramı”na əsasən kənd təsərrüfatının müxtəlif sahələrində artım və inkişaf diqqət çəkir. Kənd təsərrüfatının inkişafını dəstəkləmək məqsədilə xeyli dövlət vəsaiti bu sahəyə yönəldilmişdir. Eyni zamanda toxumçuluğun, şərəbçiliyin, baramaçılığın və s. sahələrin inkişaf etdirilməsinə dövlət tərəfindən lazımi yardımlar edilmişdir. Bütün bu işlərin həyata keçirilməsində əsas məqsəd, heç şübhəsiz ki, regionlarda əhalinin məşğulluğunu təmin etmək, əhalinin gəlirlərini əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq və regionlarda yoxsulluq səviyyəsini minimuma endirməkdir. Məsələnə bir qədər qlobal yanaşsaq, görürük ki, regionların inkişafı ölkəmizdə müvəffəqiyyətlə həyata keçirilən davamlı sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının əsas istiqamətidir. Dövlət proqramlarında nəzərdə tutulmuş işlərin icrası respublikamızda qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafına, bölgələrimizdə sosial-infrasturuktur təminatının və kommunal xidmətlərin göstərilməsi keyfiyyətinin yüksəldilməsinə əlverişli şərait yaradacaq. O, cümlədən lazımi sahələrə kapital qoyuluşunun artmasına, yeni müəssisələrin, yeni iş yerlərinin açılmasına səbəb olacaqdır ki, bununla da, regionlarda əhalinin məşğulluğu təmin ediləcək və yoxsulluğun azaldılmasına əhəmiyyətli töhvələr veriləcəkdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təsdiq etdiyi növbəti sərəncam “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”dır. Respublikamızın regionlarının, həmçinin kənd yerlərinin sosial-iqtisadi inkişafı ilə əlaqədar ötən proqramlarda nəzərdə tutulmuş işlərin qətiyyətlə davam etdirilməsi qəbul edilmiş son proqramda da öz əksini tapmışdır. [13, s.3] Ölkə Prezidenti infrasturuktur və sosial layihələrin icrasını, yeni iş yerlərinin yaradılmasını daim diqqət mərkəzində saxlayır. Bakı, Sumqayıt şəhərlərində və regionlarda birbaşa ölkə rəhbərinin təşəbbüsü ilə qısa zamanda tikilib istifadəyə verilmiş müəssisələr deyilənlərə əyani misaldır. 2004-cü ildən 2019-cu ilə qədər ölkədə 2,3 milyon yeni iş yeri yaradılmışdır ki, bunlarında bir xeyli hissəsi regionların payına düşür. Bunun nəticəsində də vətəndaşların maddi gəlirlərində əhəmiyyətli artımlar olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, onlara lazımi maliyyə dəstəyinin göstərilməsi, rəqabətədavamlı istehsalın formalaşdırılması ötən müddət ərzində qarşıya qoyulan əsas vəzifələrdəndir. Həmçinin ötən dövr ərzində aqrar sahənin inkişafı ilə də əlaqədar əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. Belə ki, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tabeliyində olan elmi tədqiqat institutlarının və laboratoriyalarının fəaliyyətlərinin genişləndirilməsi, o, cümlədən bu fəaliyyətin istehsala tətbiqi ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 20 iyun 2019-cu il tarixli “Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tabeliyindəki Tərəvəzçilik Elmi Tədqiqat İnstitutunun fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi barədə” Fərman imzalamışdır. [13, s.5]

Regionlarda yoxsulluğun aradan qaldırılmasının əsas mexanizmlərindən biri aqrar sektorun inkişafıdır. Bu strategiya həm də Azərbaycan Respublikasında ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasının əsas istiqamətidir. Dövlət proqramına uyğun olaraq kənd yerlərində torpaqların su təminatının, meliorasiya və irriqasiya işlərinin yaxşılaşdırılması istiqamətində lazımi işlər görülmüşdür. Regionlarda həmçinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədilə əhalinin qaz və elektrik enerjisi ilə təminatı səviyyəsi son illər ərzində xeyli yüksəldilmişdir. Kənd yollarının bərpası, yeni yolların tikintisi, ümumilikdə regionlarda yol-nəqliyyat infrastrukturunun müasir standartlara uyğun qurulması bölgələrdə həm sahibkarlığın, həm aqrar sektorun inkişafına, eyni zamanda əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəlməsinə birbaşa təsir göstərən amillərdəndir. 2019-cu ilin birinci yarısı ərzində Azərbaycan Respublikası üzrə 226 kilometrədən çox avtomobil yolu salınmış, 33.62 kilometrədən çox dəmir yolu xətti çəkilmiş, doqquz yeni körpü və yol qovşaqları inşa edilmişdir.

Respublikamızda ekologiyanın qorunması problemləri də “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nda nəzərə alınmışdır.

Yaşillıq zonalarının yaradılması, meşə zolaqlarının və bioloji müxtəlifliyin qorunması, ətraf mühitin mühafizəsi - ekologiyanın qorunması ilə əlaqədar prioritet istiqamətlərdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən reallaşdırılan uğurlu sosial siyasətin əhalinin sosial rifah halının yüksəlməsinə təsiri davamlı olaraq hiss olunmaqdadır. Bütün bu tədbirlər ölkədə yoxsulluğun azaldılmasına və etibarlı sosial müdafiə sisteminin formalaşdırılmasına geniş imkanlar yaratmışdır. Demək olar ki, sosial müdafiə tədbirləri ilə bağlı heç bir həssas qrup diqqətdən kənar qalmamışdır. Məcburi köçkünlər və onlara bərabər tutulan şəxslərin sosial müdafiəsini, onlara dövlət qayğısını gücləndirmək məqsədilə ölkə Prezidenti tərəfindən imzalanmış 26 fevral 2019-cu il tarixli sərəncamla qeyd olunan şəxslər üçün vahid aylıq müavinətin məbləği 50% artırılmışdır.

Ölkə Prezidentinin sosial-iqtisadi islahatlar proqramının əsas məqsədi dövlət sosial xidmətlərinin innovativ yanaşmalara əsaslanan müasir, çevik və ən səmərəli mexanizmlər üzərində qurulması, xidmətin sosial ədalət, ünvanlılıq, əlçatanlıq, şəffaflıq prinsipləri üzərində bərqərar olunmasıdır. Yoxsulluğun aradan qaldırılması, əhalinin rifah halının yüksəldilməsi, şəffaflığın təmin edilməsi haqqında danışarkən, heç şübhəsiz ki, "ASAN xidmət" konsepsiyasının respublikamızda geniş tətbiqində mütləq nəzərə almaq lazımdır. Dövlət-vətəndaş ünsiyyətində məmnunluğun təmin edilməsində "ASAN xidmət" in rolu əvəzedilməzdir. Böyük şəhərlərdə "ASAN xidmət" mərkəzlərinin yaradılması ilə yanaşı Tovuz, Şamaxı, Balakən, Kürdəmir və Ağcabədi regional "ASAN xidmət" mərkəzlərinin tikintisi istiqamətində işlər davam etdirilməkdədir.

Sosial sferanın daha bir istiqaməti üzrə-təhsil sahəsində də önəmli proqramlar icra edilmişdir. Bakı şəhəri və Abşeron ərazisində bütün məktəblər əsaslı təmir olunmuş, həmçinin regionlarda əvvəllər tikilmiş məktəblərin əsaslı təmiri ilə yanaşı, ehtiyac olan ərazilərdə xeyli yeni və abad məktəblər istifadəyə verilmişdir. Bu sahəyə də dövlət büdcəsi tərəfindən xeyli vəsait ayrılmışdır.

Şəhid ailələrinin, müharibə əlillərinin, qaçqın və məcburi köçkünlərin mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədilə onlarca yeni şəhərciklər salınmışdır. Yuxarıda göstərilən kateqoriyadan olan ailələr həmin şəhərciklərdəki mənzillərlə təmin olunmuşdur. Bu ailələrə verilən abad mənzillər hər cür məişət rahatlığı ilə təmin olunmuşdur. Ölkə Prezidentinin müvafiq sərəncamları ilə bu işlər hal-hazırda da davam etdirilir.

Azərbaycan Respublikasında əhalinin sosial müdafiəsi siyasətində əsas yerlərdən birini tutan əhalinin sağlamlığının qorunması, tibbi xidmətlərin keyfiyyətinin daha da yaxşılaşdırılması üçün ən müasir səhiyyə müəssisələrinin tikintisi, o, cümlədən fəaliyyət göstərən müəssisələrin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi ilə bağlı olan işlər cari dövrdə də uğurla davam etdirilmişdir.

Gənc nəslin fiziki və mənəvi baxımdan sağlam ruhda tərbiyəsi və onların davamlı olaraq idmana cəlb olunması, idmanın və bədən tərbiyəsinin kütləviləşdirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının regionlarında Olimpiya kompleksləri tikilib istifadəyə verilmişdir. Bu tədbirlər bir tərəfdən əhalinin sağlamlığını qorumaq məqsədi güdürsə, digər tərəfdən regionlarda əhalinin məşğulluğunun təmin olunmasına, yoxsulluğun azaldılmasına da müsbət töhfələr verir.

Ölkəmizdə son illərdə reallaşdırılan sosial proqram və layihələrin son məqsədi Azərbaycan Respublikasında sosial rifah dövlətinin formalaşdırılmasıdır. Məhz sosial rifah dövlətinin formalaşdırılması ölkə rəhbərliyinin yürütdüyü sosial siyasət strategiyasının strateji hədəfidir. Dünyada fərqli sosial rifah dövləti modelləri var. Onların hər biri öz-özlüyündə uğurlu modeldir. Bizim formalaşdıracağımız model isə öz reallıqlarımıza uyğun olmalıdır və yerli xüsusiyyətlər mütləq şəkildə nəzərə alınmalıdır. Lakin eyni zamanda ölkəmizdə yoxsulluğu minimum səviyyəyə endirib, sosial rifah dövlətinin formalaşdırılmasında böyük uğurlara nail olmaq istəyiriksə, dünya təcrübəsini qətiyyənlə diqqətdən kənar qoymamalıyıq. Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin son illərdə sosial sfera ilə bağlı verdiyi bütün sərəncamlar bizi bu məqsədə doğru aparır. Respublikamızda yoxsulluğun azaldılması, iqtisadi inkişaf sahəsində əldə olunan uğurlar, ölkəmizin bütün regional layihələrdə aparıcı mövqeyə malik olması, bölgənin lider dövlətinə çevrilməsi bizə imkan verir ki, gələcəyə daha da nikbin baxaq.

Azərbaycanda həyata keçirilən sosial-iqtisadi siyasətin əsas məqsədi ölkədə yoxsulluğun səviyyəsini minimuma endirməkdən ibarətdir. Məqalədə dövlətin bu sahədə həyata keçirdiyi məqsədyönlü siyasətin prioritet təşkil edən bütün sahələri ardıcıl təhlil edilmişdir.

Elmi məqalənin praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, oxucu, xüsusən də tələbə və gənclər sosial siyasətin müxtəlif aspektləri haqqında geniş məlumat əldə edəcəklər. Həmçinin dövlətin sosial-iqtisadi islahatları barədə qəbul edilən qanunlar, dövlət proqramlarının icra olunma mexanizmlərinin xüsusiyyətlərini öyrənəcəklər.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Qanun, 2009, 67 s.
2. Əliyev M.N. Sosial xidmət sosial təminat hüququnun institutu kimi. Bakı: Təknur, 2008, 352 s.
3. Əliyev M.N. Yoxsulluğa qarşı mübarizənin hüquqi problemləri. Bakı: Səda, 2006, 203 s.
4. Əliyev M.N. Azərbaycan Respublikasında pensiya təminatı sisteminin təşəkkülü və inkişaf perspektivləri. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2003, 344 s.
5. Həsənov Ə.M. Azərbaycan Respublikasının milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasəti. Bakı: Letterpress nəşriyyat evi, 2011, 437 s.
6. Həsənov R. Sosial siyasət. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2016, 480 s.
7. Rəcəbli H. Azərbaycan Respublikasının sosial siyasətinin transformasiyası və komparativ təhlili. Bakı: Gənclik, 2003, 464 s.
8. Rəcəbli H. Azərbaycan Respublikasının sosial müdafiə sistemi. Bakı: MBM, 2012, 408 s.
9. Vahidov F.Q., Ağayev T.B. Sosiologiya. Bakı: Təknur, 2008, 333 s.
10. Волгин Н.А. Социальная политика. Экзамен. М., 2006
11. Шаталин С.С. Социальные ресурсы и социальная политика. М., 1990
12. Попов В.Г., Холостова Е.И. Социальная политика и социальная работа. М., 1998
13. Economy.gov.az.

РЕЗЮМЕ

РОЛЬ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕФОРМ В СНИЖЕНИИ БЕДНОСТИ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Мамиев Д.М., Буньядов З.В.

Ключевые слова: *государство, социальный, экономический, реформа, бедность*

Минимизация бедности и максимальное повышение благосостояния населения - одна из основных целей любого развитого цивилизованного государства в наше время и, возможно, первая. Азербайджанская модель социально-экономического развития означает всестороннее развитие страны, а также минимизацию бедности. Всестороннее развитие и диверсификация экономики, в свою очередь, создают благоприятные условия для занятости.

SUMMARY

THE ROLE OF SOCIO-ECONOMIC REFORMS IN REDUCING POVERTY IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Mamiyev J.M., Bunyadov Z.V.

Key words: *state, social, economic, reform, poverty*

Minimizing poverty and maximizing the welfare of the population is one of the main goals of every developed, civilized state in modern times, and perhaps the first. The Azerbaijani model of socio-economic development means the comprehensive development of the country, as well as the minimization of poverty. Comprehensive development and diversification of the economy, in turn, create positive conditions for employment.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	20.10.2020
	Son variant	30.11.2020